

**Дрогобицький державний педагогічний університет імені
Івана Франка**

Оксана Зелена

ПОЛІТОЛОГІЯ
Методичні матеріали до семінарських занять

Дрогобич 2024

УДК 32-027.21(072)

З-48

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол 3 від 21 березня 2024 р.)

Рецензенти:

Бучин М.А. – доктор політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка»;

Мірчук І.Л. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальна за випуск

Скотна Н.В., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Зелена О.

З-48

Політологія : методичні матеріали до семінарських занять. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 44 с.

Навчальний посібник написано відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Політологія» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Містить теми семінарських занять, відповідну літературу, питання для обговорення та дискусій, контрольні питання, методичні поради.

Політологія належить до вибіркової дисципліни загальноуніверситетського блоку, зміст курсу спрямований на формуванні загальних громадянських компетентностей.

©Зелена О. Я.,

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ КУРСУ Й МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ	6
Семінарське заняття 1. ПОЛІТИЧНА ДУМКА НОВОГО ЧАСУ	6
Семінарське заняття 2. ІДЕЯ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ХІХ – ХХ СТ.	10
Семінарське заняття 3. ВИБОРИ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ	14
Семінарське заняття 4. ДЕМОКРАТІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА.....	18
Семінарське заняття 5. ДЕРЖАВА ЯК ГОЛОВНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ.....	22
Семінарське заняття 6. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ. ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ.....	25
Семінарське заняття 7. ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ТА СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА	29
Семінарське заняття 8. УКРАЇНА ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА	33
ВЗІРЕЦЬ ПИСЬМОВОГО ЗАВДАННЯ	38
ІМЕННИЙ ТА ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	41

ВСТУП

Тридцять років незалежності України – це великий історичний шанс побудувати й розвивати державну інституційну систему, але й сформувати запит на активного, свідомого та відповідального громадянина. Бо держава відповідно до демократичних традицій – це передовсім люди, які працюють, вчаться, зберігають моральні цінності, платять податки, обирають владу, контролюють і боронять її. Особливо це питання стало актуальним, коли Україна зазнала анексії своїх територій, а далі – повномасштабного вторгнення, метою якого стали ліквідація української державності та знищення українців. Відповідно стає очевидним, що найбільшим надбанням України стало її молоде покоління, яке росло і виховувалось в умовах незалежності. Попри весь трагізм, війна прискорює трансформаційні процеси, які в більшості є для українців досить болючими. Переосмислюється історичний досвід нашого народу, формується нова суспільна свідомість, переоцінюється роль держави й армії для суспільства, визначається новий стратегічний напрям руху України. Зрештою, цілковите переорієнтування, а також готовність до прийняття європейських цінностей та інтеграції в євроатлантичну спільноту, залежить від сформованості вільної, самостійної особистості, яка не лише володіє набором своїх прав і свобод, але й з почуття гідності активно включається в суспільно-політичні процеси. Відтак наші перспективи тісно прив'язані до освіти й виховання учнівської та студентської молоді.

Навчальна дисципліна «Політологія» ставить перед собою саме таку мету, бо серед основних її завдань – «засвоєння студентами концептуальних підходів щодо процесів розбудови демократичної держави, формування самостійного і критичного ставлення до державотворчих процесів, політичної свідомості та політичної культури, забезпечення політичного аспекту підготовки висококваліфікованого педагога, що має політично-моральну громадянську позицію, розвиток політичного мислення» [1].

Набуття політологічних знань та формування громадянських

навичок природно поєднується із вивченням інших навчальних дисциплін гуманітарного блоку, зокрема з філософією, економічною теорією, історією Української державності та соціологією.

Авторка систематизувала передбачений навчальною програмою матеріал, логічно класифікувала й оновила з урахуванням особливостей сучасних методологічних підходів.

Посібник містить перелік тем та питань до них для вивчення на семінарських заняттях, методичні поради для зорієнтування, список літератури та джерел, а також дискусійні та контрольні запитання.

Формами організації навчального процесу є *лекції, семінарські заняття, науково-дослідницька робота у написанні есе та інших видів індивідуальної та самостійної роботи студентів.*

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ КУРСУ Й МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Семінарське заняття 1

ПОЛІТИЧНА ДУМКА НОВОГО ЧАСУ

(2 години)

План

1. Особливості розвитку політичної думки в епоху Відродження.
2. Внесок Ніколо Макіавеллі у формування світської політичної теорії.
3. Громадянська концепція політики Нового часу. Виокремлення національних шкіл політичної науки.
4. Політичні ідеї в концепціях мислителів німецької філософії XVIII – XIX ст.

Література

Основна література:

1. Зелена О. Робоча програма з навчальної дисципліни «Політологія» (вибіркова із загальноуніверситетського блоку), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2023.
2. Історія політичної думки : підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми, І. В. Алексєєнко, Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна та ін.. Львів : «Новий світ–2000», 2016. 1000 с.
3. Історія політичної думки : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ–2000, 2017.
4. Політологія. Кн. перша : Політика і суспільство. Кн. друга : Держава і політика / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко ; 2-ге вид., перероб. та допов.. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2003. 664 с.
5. Політологія: хрестоматія / Гетьманчук М.П., Грищук О.В., Титаренко Д.М., Сусліков В.Є. ; за ред. Гетьманчука М.П. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 600 с.

Додаткова література:

6. Гелей С.Д. Політологія [текст] : навч. посіб. / С.Д. Гелей, С. М. Рутар. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
7. Гоббс Томас. Левіафан / пер. з англ.. Київ : Дух і Літера, 2000. 560 с.
8. Кант І. Критика чистого розуму / переклад з німецької та примітки Ігоря Бурковського. Київ : «Юніверс», 2000. 506 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kant_Immanuel/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf?PHPSE

[SSID=tecjqp34g2aavclptl2poqv7k1](#)

9. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / пер. з нім.. Київ : Генеза, 2002.

10. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки. Державець / пер. з іт. А. Перепаді. Харків : Фоліо, 2007. 511 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Machiavelli_Niccolo/Derzhavets.pdf

11. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 396 с.

Інтернет-ресурс:

12. Хрестоматія для лінивих. Політологія / Історія політичної думки. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/istoriya-politichnoji-dumki/>

Методичні поради

Відповідь на *перше питання* передбачає переосмислення історичних особливостей доби Відродження в країнах Західної Європи у XIV–XVI ст. Треба підкреслити, що прогресивність політичних ідей Ренесансу зумовлювалась зміною економічних відносин через руйнування старого феодального устрою та зародження нового буржуазного суспільства. Саме такий перехідний етап обумовлюють раціональний спосіб пояснення природних, а також політичних явищ. Визріли передумови появи теорії суспільного договору, природного права, державного суверенітету, поділу влади. Зрештою, йдеться про виокремлення політичної науки як такої.

У *другому питанні* потрібно розкрити внесок Ніколо Макіавеллі у виокремленні політичної науки. Вивчивши теоретичну концепцію Макіавеллі стосовно предмета політичної науки та її методу, необхідно розглянути його погляди на державу, політичну владу, рушійні сили в політиці, а також феномен «макіавеллізму» та інші аспекти. Макіавеллі визначив політологію як самостійну галузь, мета якої – розкрити справжній стан справ, користуючись фактичним матеріалом та історичним досвідом для пояснення ситуації. За його переконанням, політологія повинна виводити політичні принципи з цього досвіду і спираючись на них формувати політику.

Розглядаючи *третє питання*, важливо звернути увагу на еволюцію ліберальної політичної теорії та висвітлення принципів поділу влади, концепцій народного суверенітету, суспільного договору, національної держави і прав людини. Показати, що ці

інноваційні ідеї суттєво вплинули на сучасне політичне життя і створили передумови для подальших соціальних революцій. Розвиваючи принципи раціональності, законності та рівності природних прав, просвітники шукали гуманістичні підходи, вивчаючи питання про державу та владу. Вони сформували засади ліберальної та ліберально-демократичної моделі державного устрою. При вивченні політичної думки цього періоду, важливо сфокусувати увагу на філософських концепціях Томаса Гоббса, Джона Локка, Жан-Жака Руссо та Шарля-Луї Монтеск'є. Саме їхні ідеї склали суттєвий вагомий внесок у формування політичного ладу, базованого на ліберальних цінностях та демократії.

Вивчення **четвертого питання** передбачає аналіз нових політичних, філософських та правових ідей, які виникли у політичній думці в Нового часу. Особливий акцент необхідно зробити на політико-правовій теорії держави, що означала необхідність закріплення прав і свобод громадян, надання конституційних та судових гарантій прав особи і регульованість законом створення й діяльності інститутів держави (згідно з ідеями І. Канта). Також важливо розглянути концепцію громадянського суспільства, яке Г. Гегель розглядав як систему неполітичних інститутів і автономних державних органів, спрямованих на захист інтересів особи та груп. Далі слід зауважити, що криза в класичній ліберальній теорії обумовила появу соціалістичних марксистських поглядів на політику (ідеологи К. Маркс, Ф. Енгельс). На противагу лібералам, вони розглядали державу як інструмент влади панівного класу, підтримували революційне насильство і запровадження диктатури пролетаріату на етапі переходу від капіталізму до соціалізму, а далі – до комунізму.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Що є основним детермінантом світової політичної думки. Як змінювався її зміст?
2. Який внесок Ніколо Макіавеллі у розвиток світової політичної науки? Дайте визначення поняття «макіавеллізм».
3. Проаналізуйте цитату Ніколо Макіавеллі *«Державець не повинен мати іншої мети, іншої думки, ніякої справи, яка стала б його ремеслом, окрім війни, її порядків і правил, бо це – єдине ремесло, гідне властителя. В ньому така сила, яка не тільки тримає біля керма тих, хто народився монархом, але нерідко підносить на трон простих людей. І*

навпаки, можна бачити, що коли монархи думають більше про життєві утіхи, ніж про зброю, вони позбуваються своїх володінь. Головна причина втрати ними держави – нехтування військового ремесла, а умова приходу до влади – мистецтво в цій справі [10, с. 455]. Чи має рацію мислитель, на вашу думку?

4. Прокоментуйте пояснення Макіавеллі, як краще має управляти державець: *«Виникла суперечка, що краще: щоб державця любили, а не боялись, чи навпаки. ... Але оскільки поєднати це важко, то куди краще навіювати страх, ніж бути люблячим, якщо вже без чогось одного довелось б обійтися. ... Державець повинен навіювати страх таким чином, щоб коли й не заслужити любові, то уникнути ненависті, бо цілком можливо страхати і водночас не стати ненависним. Він завжди цього доб'ється, якщо не займе ні майна громадян і підданців, ні дружин їхніх. Коли доведеться все-таки пролити чиюсь кров, це треба робити, маючи для цього достатнє виправдання і явну причину, але більше треба утримуватися від чужого майна, бо люди скорше забудуть батькову смерть, ніж утрату спадщини»* [10, с. 461].

5. У чому суть концепції «суспільного договору»?

6. Назвіть прізвища ідеологів лібералізму?

7. Порівняйте погляди на державу Т. Гоббса та Дж. Локка.

8. Поясніть думку Джона Локка про природні права: *«Оскільки люди за своєю природою вільні, рівні та незалежні, ніхто не може бути виведений із цього стану й підкорений владі іншого без своєї власної згоди»* [12]. Яке місце займала особа у концепції Дж. Локка?

9. Чи погоджуєтесь Ви з визначенням громадянського суспільства за Гегелем: *«Якщо державу представляють як єдність різних осіб, як єдність, що є лише спільністю, то мають на увазі лише визначення громадянського суспільства»* [12].

10. Який принцип ефективної діяльності влади обґрунтував Ш.-Л. Монтеск'є? Чи працює він у сучасній Україні?

11. Який теоретичний доробок внесли у політичну науку І. Кант та Г. Гегель?

Семінарське заняття 2

ІДЕЯ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ХІХ – ХХ СТ.

(2 години)

План

1. Політичні ідеали кирило-мефодіївців. Суспільно-політичні погляди Т. Шевченка.
2. Становлення української політології: М. Драгоманов, І. Франко.
3. Основні ідеологічні напрями в українській політичній думці початку ХХ ст. (М. Грушевський, В. Винниченко, М. Міхновський, Д. Донцов, В. Липинський).
4. Основні характеристики сучасних політичних ідей, розвиток політичної науки в Україні.

Література

Основна література

1. Гелей С. Д. Рутар С. М. Політологія [текст] : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
2. Горлач М. І. Політологія: наука про політику : підручник для вищих навчальних закладів / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 840 с.
3. Історія політичної думки України: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми ; І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.. Львів : «Новий світ – 2000», 2017. 632 с.
4. Кухта Б. 3 історії української політичної думки. Київ : Генеза, 2004. – 368 с.
5. Політологія : підручник для студентів ВНЗ [рек. МОН України] / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка ; 3-е вид., перер. і доп]. Київ : Академія, 2008. 568 с.
6. Політологія. Кінець ХІХ – початок ХХ : хрестоматія / за ред. О. І. Семківа. Львів : Світ, 1996. 800 с.
7. Політологія. Навчально-методичний комплекс : підручник / за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 704 с.
8. Потульницький В. Історія української політології. Київ : Либідь, 1992. 232 с.

Додаткова література:

9. Грицак Я. Нарис історії України : формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
10. Політична історія України. ХХ століття : у 6-ти т. / ред. кол. :

І. Ф. Курас (гол.) та ін. Київ : Генеза, 2002. Т. 1. 424 с. ; 2003. Т. 6. 696 с.

11. Сергієнко Г. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. Київ : Наукова думка, 1983. 208 с.

12. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 396 с.

13. Українське літературознавство : збірник наукових праць. Інтерпретація Франкового тексту. 2018. Випуск 83. URL: <https://swr.lnu.edu.ua/uploads/source/u/1/wlqEY1kLA22tMBO72YQK8921OJ-KCpUB.pdf>

14. Рафальський О. Політична наука в Україні: здобутки та перспективи. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2016/ 3–4(83–84). С. 143–152. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_politychna.pdf

Інтернет-ресурс:

15. Хрестоматія для лінивих. Політологія / Українська політична думка. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/l/mikhajlo-grushevskij-khto-taki-ukrajintsi-i-chogo-voni-khochut/>

Методичні поради

Українську політичну думку варто розглядати в розрізі європейських політичних тенденції. Здавна ідеї свободи і справедливості, добра і правди є сталим аспектом в мисленні і віруваннях українців з прадавніх часів до сучасності. Однак треба враховувати важливу особливість – формування політичних світоглядних ідей за відсутності власної національної держави. Ця обставина зумовила домінування романтизму у більшості концепцій українських політичних діячів мислителів. Характерною особливістю з прадавніх часів до сьогодні є ідеї свободи і справедливості, добра і правди.

Вивчення *першого питання* доцільно розпочати з історичної ретроспективи створення Кирило-Мефодіївського товариства, розкривши його мету та завдання. Проаналізуйте програмні документи «Книга буття українського народу» та «Статут Слов'янського товариства святого Кирила і Мефодія», осмисливши політичні ідеї. Окремо слід визначити внесок Тараса Шевченка у створенні та ідеологічному наповненні роботи товариства. Адже саме він відзначався як один із ідейних зачинателів боротьби за соціальне та національне визволення українського народу.

При розгляді *другого питання* варто зосередитись на висвітленні суспільно-політичних поглядів Михайла Драгоманова та Івана

Франка. У фокусі уваги ідеї еволюційного розвитку суспільства (М. Драгоманов, І. Франко), концепції автономно-федералістського устрою (М. Драгоманов), проблем націй та національних відносин (М. Драгоманов, І. Франко), «народної держави» і державної влади, а також ідей національної самостійності України та створення за І. Франком [4, с. 171].

Відповідь на *третє питання* передбачає аналіз основних напрямів політичної думки ХХ ст.: народницько-демократичного (М. Грушевський); соціал-демократичного (В. Винниченко); консервативно-державницького (В. Липинський); націоналістичного (М. Міхновський, Д. Донцов). Це питання теж треба вивчати в історичному контексті, оскільки ідеологічні напрями накладались на практичний досвід українського державотворення, дуже часто драматичного.

Аналіз *четвертого питання* треба розпочати з оцінки дисидентського руху та визначення їхнього внеску у розвиток і збереження українського суспільно-правового руху. Варто відзначити, що в радянський період політична думка в Україні фактично не розвивалась. Але на еміграції, українські політичні діячі та вчені, яким вдалося виїхати, продовжували розвивати ідеї відновлення Української держави. Лише зі здобуттям незалежності, політична наука, яка є необхідною для демократичної розбудови, почала розвиватись. Розглядаючи політичну думку 90-х років ХХ століття, важливо обґрунтувати ідею новітньої української державності, яка втілена в Декларації про державний суверенітет України, Акті про державну незалежність України та Конституції України. Насамкінець варто розповісти про сучасні наукові політологічні школи та інститути в Україні.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Розкрийте суть ідеї слов'янської федерації у концепції кирило-мефодіївців.
2. Розкрийте особливість політико-правових поглядів Тараса Шевченка.
3. Окресліть внесок у розвиток української політології Михайла Драгоманова.
4. На думку Михайла Драгоманова, ідеали свободи і демократії досягти *«можливо тільки в певній послідовності й при високому розвитку мас, а тому є досяжним скоріше за допомогою*

усної пропаганди, аніж кривавих повстань». Ви погоджуєтесь з цим твердженням? Чи вважаєте, що такої мети можна досягнути іншим шляхом (Драгоманов М. «Старі хартії вільності») [15].

5. Яка основна ідея праці Івана Франка «Що таке поступ?»?

6. Проінтерпретуйте ці твердження І. Франка із розвідки «Що таке поступ»: *«Всеможна сила держави налягала б страшенним тягарем на життя кожного поодинокого чоловіка. Власна воля і власна думка мусила б щезнути...»* формування людини *«зробилось би мертвою і духовною муштрою»*... Висновок Франка *«народна держава стала б величезною народною тюрмою»*... Чи погоджуєтесь з мислителем? [4, с.172].

7. Назвіть автора та основні ідеї праці «Хто такі українці і чого вони хочуть?»

8. Михайло Грушевський у праці «Хто такі українці і чого вони хочуть» визначає таку форму правління: *«Щоб не було ніякої тісноти від влади людям, щоб вона не коверзувала людьми, не накидала їм своєї волі, не має бути іншої влади, тільки з вибору народного! Се називається устроєм демократичним – щоб народ сам собою правив»* [15]. Ви погоджуєтесь, що така влада є справді ефективно. Відповідь аргументуйте.

9. Хто з представників української політичної думки є творцями націоналістичної концепції державотворення?

10. У певному контексті, ідеологія націоналізму може розглядатися як продовження ліберальної ідеології, що переносить ідеали останньої в національний вимір держави. Націоналізм обґрунтовує домінантність національної ідеї, де головну роль у її реалізації відіграє нація як суб'єкта політичного процесу. Однак ставлення до націоналізму є неоднозначним, і його оцінка повинна ґрунтуватися на визнанні його амбівалентності та розрізненні різних доктрин. Які доктрини знаєте ви, хто був їх розробниками?

11. Яку модель Української держави обґрунтовували представники консервативно-державницького напрямку.

12. Проаналізуйте настанови В'ячеслава Липинського щодо побудови власної держави: *«Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі собі її не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути»* [15].

13. Яку роль відіграє сучасна політична наука в політичному житті нашої країни? Чи існує в Україні практична політологія? Назвіть сучасні політичні дослідницькі інституції та центри.

Семінарське заняття 3

ВИБОРИ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ

(2 години)

План

1. Вибори як важливий вид політичної діяльності та основний засіб делегування влади.
2. Алгоритм виборчого процесу. Принципи виборчого права.
3. Поняття та класифікація виборчих систем.
4. Вибори в політичній історії України. Особливості сучасної виборчої системи України.

Література

Основна література:

1. Гелей С. Д. Політологія [текст] : навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
2. Політологія : навч. посіб. / М.П. Гетьманчук та ін. ; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. Київ : Знання, 2011. 415 с.
3. Горлач М. І. Політологія: наука про політику : підручник для вищих навчальних закладів / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 840 с.
4. Кіс Т. І. Виборчі системи та їхні політичні наслідки. *Нова політика*. 1996. № 2. С. 23 – 31.
5. Коліушко І. Пропорційна виборча система та досвід її застосування. *Громадське об'єднання «Нова хвиля»* : збірник аналітичних матеріалів. Вип. 2. 1995. С. 16 – 24.
6. Конституція України: [із змінами, внесеними згідно з Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII, від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, від 07 лютого 2019 року, № 680-VIII <http://surl.li/gdyl>

Додаткова література:

7. Бучин М. А., Кіцяк М. В. Вибори як об'єкт та інструмент гібридної війни. *Вісник Маріупольського державного університету Сер.: Історія. Політологія*. 2020. Вип. 28–29. С. 175–182. URL: <http://surl.li/qcenu>
8. Виборчий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
9. Гринюк Р. Ф., Гуцуляк О. І. Вибори в умовах воєнного стану: Конституція, законодавство, реальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2023. С. 113–123.
10. Кармазіна М. Політичні партії України у процесі виборів

Президента України у 2019 р.: кількісно-якісний аналіз участі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019: 1 (97) С. 4–31. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/karmazina_politychni.pdf

11. Політологія : підручник / за ред. М. М. Вегеша. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 384 с.

12. Скібіна О. Вибори як основоположна форма участі громадян України в політичному процесі. *Проблеми законності*. 2003. Вип. 61. С. 28–33.

13. Сучасна політична лексика : енциклопедичний словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 396 с.

14. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії : навч.-метод. посіб. Київ : Знання, 2012. 373 с.

15. Шляхтун П. Політологія: історія та теорія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 472 с.

16. Яворський В. Роль інституту виборів у політичній системі суспільства. *Проблеми законності*. 2003. Вип. 60. С. 64–73.

Інтернет-ресурси

17. Соціологічна група «Рейтинг» (Група «Рейтинг»). URL: <https://ratinggroup.ua/about.html>

18. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/zovnishnia-polityka>

19. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/category/opinion-polls>

20. Центральна виборча комісія / Офіційний вебсайт. URL: <https://www.cvk.gov.ua/>

Методичні поради

У *першому питанні* варто зосередити увагу на розкритті змісту понять «вибори», «виборча компанія». Підкреслити, що вибори визначають суттєвий аспект політичного життя суспільства, їхня роль полягає в тому, щоб надавати громадянам можливість виразити свою волю та активно впливати на формування влади. Цей механізм визначення представницьких органів є важливим елементом демократичної системи, де основні рішення, що стосуються суспільства, приймаються на основі вільного вибору громадян. Вибори служать інструментом для визначення легітимності влади, а їхні результати відображають волю та погляди громадян на ключові питання. Крім того, вибори сприяють розвитку політичної конкуренції, стимулюючи політичних представників до вдосконалення своїх

програм та врахування потреб громадян. Таким чином, вибори відіграють важливу роль у забезпеченні репрезентативності та легітимності владних структур у сучасному політичному житті, які є єдиним способом здобуття влади в демократичному суспільстві. Зверніть увагу і на проблему класифікації виборів (президентські, парламентські, муніципальні; чергові, позачергові, додаткові тощо).

Відповідь на **друге питання** передбачає аналіз процедури виборчого процесу. Треба розкрити алгоритм та засади виборчої компанії згідно з українським законодавством: її початок та завершення. Визначити суб'єкти виборчого процесу. Далі акцентувати увагу на визначенні виборчого права та характеристики основних принципів. Принципи виборчого права включають у себе рівність голосів громадян, секретність голосування, вільний та рівний доступ до участі у виборах, а також прозорість та чесність виборчого процесу. Ці принципи забезпечують демократичний характер виборів та гарантують право громадян обирати і бути обраними вільно, без будь-яких дискримінацій [8].

У **третьому питанні** важливо визначити суть поняття «виборча система» і проаналізувати її різновиди. Показати, що виборчі системи визначають спосіб, яким обираються представники влади, і можуть бути різними за структурою та принципами. Охарактеризувати три основні типи виборчих систем, а саме: мажоритарну, пропорційну та змішану. Мажоритарна система передбачає вибір кандидата, який отримав більшість голосів, що уможлиблює відзначити чіткого переможця, але може недостатньо враховувати різноманіття поглядів. Пропорційна система гарантує представництво партій у законодавчому органі пропорційно до отриманих ними голосів, сприяючи більш широкому представництву. Насамкінець, змішана система комбінує елементи обох підходів, спрямовуючи на виборах як особистих кандидатів, так і партійні списки. Підкреслити, що вибір конкретного типу виборчої системи впливає на політичний ландшафт, стабільність уряду та ступінь репрезентативності владних структур.

Відповідь на **четверте питання** вивчає практику застосування виборів у державотворчому процесі сучасної України. Рекомендується проаналізувати проведення виборів протягом тридцяти років незалежності за різними виборчими системами. Розкрити особливості проведення виборів згідно діючого виборчого законодавства в Україні. Порівняти норми Виборчого кодексу України щодо

проведення виборів Президента, народних депутатів органів місцевого самоврядування.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Визначте та охарактеризуйте функції, які виконують вибори в сучасному політичному житті. Чи впливає політичний режим на роль виборів загалом. Чи існує їм альтернатива? Відповідь аргументуйте.

2. Яка, на вашу думку, виборча система здатна забезпечити демократичність виборів в Україні? Відповідь аргументуйте.

3. За якою виборчою системою у 2019 році відбувалися вибори Президента України?

4. Що таке абсентеїзм? Чи загрожує це явище Україні. Відповідь аргументуйте.

5. Назвіть форми політичної участі.

6. Чому вибори вважають найважливішим інструментом формування представницької демократії?

7. Які основні виборчі права визначаються Конституцією?

8. Проаналізуйте базові принципи виборчого права?

9. Як можна запобігти суспільним маніпуляціям у процесі виборчої кампанії?

10. На вашу думку, яка з виборчих систем є найбільш ефективною для збереження демократії?

11. Порівняйте пропорційну та мажоритарну виборчі системи.

12. Що таке виборчі технології?

13. Чи можна провести вибори в Україні в умовах війни? Відповідь аргументуйте.

14. Яке ваше ставлення до впровадження онлайн-голосування в Україні (наприклад, за допомогою платформи «Дія»)?

Семінарське заняття 4

ДЕМОКРАТІЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

(2 години)

План

1. Типологія та характеристика політичних режимів.
  2. Демократія як форма правління.
  3. Форми та сучасні концепції демократії.
  4. Демократична традиція в політичній історії України.
- Виклики сучасної української демократії.

Література

Основна література:

1. Бойчук М. А. Демократія як народовладдя : становлення і розвиток в Україні в період утвердження незалежності. Київ : Генеза, 2012. 238 с.
2. Гелей С. Д. Політологія : навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар Київ : Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
3. Кульчицький С. Українська революція 2004 р. Київ : Генеза, 2005. 366 с.
4. Основи демократії : підручник для студ. вищ. навч. заклад. / за заг. ред. А. Колодій. 3-є вид., оновл. і доп. – Львів : Астролябія, 2009. 832 с.
5. Щур М. Україна: демократія «за замовчуванням» чи свідомий вибір? Дискусія істориків у Гарварді / Радіо Свобода. 06 лютого, 2021. <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-i-demokratiya-dyskusiya-istorykiv/31088581.html>

Допоміжна література:

6. Брандер П., Лор де Вітте, Гані Н., Гомеш Р., Кін Е. Нікітіна А. Пінкевічюте Ю. Компас : посібник з освіти з прав людини за участю молоді. 2020. Видання 2. <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>
7. Гіденс Ентоні. Соціологія. Київ : Основи, 1999. 726 с.
8. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях : навч. посібник / І. С. Дзюбка, Д. Т. Дзюбка, І. Г. Оніщенко та ін. ; за заг. ред. І. С. Дзюбка, Д. Т. Дзюбка, К. М. Левківського, І. Г. Оніщенко, З. І. Тимошенко. 2-ге вид., доопр. і доп.. Київ : Вид-во Європейського університету, 2001. 178 с.
9. Політологія. Кн. перша : Політика і суспільство. Кн. друга : Держава і суспільство / А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина. Київ : Ельга-Н, Ніка-Центр, 2000. 584 с.
10. Політологія : навч. посіб. / М. П. Гетьманчук та ін. ; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. Київ : Знання, 2011. 415 с.
11. Рудич Ф. Політичний режим і народовладдя: спроба політологічного аналізу. *Політичний менеджмент*. 2010. № 2 (41). С. 3–16.

12. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій : монографія / В. Ф. Солдатенко, Т. А. Бевз, В. П. Горбатенко та ін. – Київ : Парлам. вид-во, 2009. 536 с.

13. Чорна О. Виграти війну і не програти демократію: чи зможе Україна впоратися з цим завданням?/ ЗМІ для змін. 2023, 5 липня <http://surl.li/numwa>

14. Шляхтун П. Політологія: історія та теорія: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 472 с.

Методичні поради

Зміст відповіді на *перше питання* треба зосередити на розкритті поняття «політичний режим» як формі організації та функціонування політичної влади в країні. У класичній політичній науці виокремлюють демократичний, авторитарний і тоталітарний тип. Демократія визначається там, де влада ґрунтується на волі народу через виборчий процес та захист основних прав і свобод. Авторитаризм характеризується обмеженим політичним плюралізмом та владою, яка сильно централізована та контролюється обмеженою групою осіб чи однією особою. Тоталітаризм, зі свого боку, передбачає повний контроль над суспільством, включаючи його культурний, економічний і політичний аспекти, з абсолютною владою, яка встановлює ідеологію та має схильність до репресивних заходів.

У *другому питанні* важливо розкрити суть демократії як форми правління, де влада належить народу або його представникам, які обираються на вільних та регулярних виборах. Окреслити історичні витоки демократії. Охарактеризувати основні принципи демократії, серед яких рівність громадян перед законом, гарантія основних прав і свобод, відкритість та прозорість у владних структурах, а також участь громадян у прийнятті рішень через виборчий процес і механізми громадського впливу. Демократія передбачає плюралізм поглядів, розвиток громадянського суспільства і правової держави. Підкреслити, що в сучасному світі демократія залишається найбільш успішною та ефективною формою правління.

Відповідаючи на *третє питання*, насамперед проаналізуйте три основні форми демократії, які розрізняють залежно від рівня участі громадян у процесі ухвалення політичних рішень: пряму (безпосередню) громадяни безпосередньо беруть участь у прийнятті рішень, висловлюючи свою волю через голосування чи інші форми участі без посередництва представників, плебісцитарну і представницьку. У цій системі громадяни обирають своїх представників, які приймають

рішення від імені народу. Це найбільш поширена форма демократії в сучасному світі. Друга частина питання присвячена аналізу сучасних концепцій демократії, зокрема: традиційно-ліберальній, партисипаторній, плюралістичній, соціальній, елітарній та ін.

Четверте питання необхідно розпочати із вивчення української демократичної традиції та її еволюції в ліберально-конституційних ідей у політичній думці України. Подальший аналіз має охопити аналіз проблем демократизації України під час переходу від тоталітарної системи до демократичної. Важливо розглянути еволюцію інститутів парламентаризму та президентства в Україні через спосіб функціонування владних органів і їх взаємовідносини. Підкреслити важливість у процесі розбудови демократії створення мережі громадсько-політичних організацій, політичних партій, формування політичної культури учасницького типу. Також проаналізувати вплив Помаранчевої революції та Революції Гідності на демократичні процеси в Україні. Визначити можливі загрози демократії в умовах війни. Підсумовуючи розгляд цього питання, важливо відзначити, що шлях демократизації України є природним, історично обумовленим та безальтернативним процесом.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Англійський соціолог Ентоні Гіденс так розмірковував над змістом демократії: *«Демократія за своїм головним значенням є політичною системою, в якій править народ, а не монархи (королі та королеви) чи аристократія (особи шляхетного походження). Це звучить просто й однозначно, але в дійсності це не так...»* [7]. Прокоментуйте й продовжте цю думку. У чому складність демократії?

2. Яку роль відіграла історична пам'ять (національний міф) про козацьку державу у відновленні демократії на зорі української незалежності? Аргументуйте відповідь.

3. Поясніть, будь ласка, цитату норвезького драматурга Генріка Ібсена: *«Меншість, можливо, права, а більшість завжди не права»*. Про який принцип демократії йдеться? [6].

4. Які загрози для демократії несе війна? Продемонструйте це на прикладі російсько-української війни та її впливу на українську демократію.

5. Що ми називаємо політичним режимом і який стосунок він має до питання організації влади?

6. У чому феномен державної влади?

7. Які підходи до визначення демократії Ви знаєте?
8. Чи є демократія ідеальною формою правління? Відповідь поясніть.
9. Проаналізуйте основні ознаки та принципи демократії.
10. Чи можна досягти істинної свободи без відповідальності?

Семінарське заняття 5

ДЕРЖАВА ЯК ГОЛОВНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ

(2 години)

План

1. Сутність та функції держави. Теорії походження держави.
2. Форма держави: державне правління та державний устрій.
3. Правова держава. Особливості формування громадянського суспільства в Україні.

Література

Основна література:

1. Барков В. Ю. Специфіки становлення громадянського суспільства в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2003. 336 с.
2. Громадянське суспільство: історія та сучасність : монографія / Т. В. Розова та ін. Одеса : Юридична література, 2010. 342 с.
3. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства : теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : монографія. Львів : Видавництво «Червона калина», 2002. 276 с.
4. Лекції з політології : навчально-методичний посібник / ред. О. В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 332 с.
5. Муляр В. І. Політологія : навч. посібн. для студ. вузів. Київ : ЦУЛ, 2003. 356 с.
6. Піча В. Політологія : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / В. М. Піча, Н .М. Хома. 5-те вид. стереот. Львів : Новий світ, 2004. 344 с.

Додаткова література:

7. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку : навч. посібн. для студентів вищих закладів освіти / за ред. Ф. М. Рудича. Київ : Парламентське вид-во, 2002. 327 с.
8. Політологія : підручник / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. 3-те вид., перероб., допов. Київ : Академія, 2008. 567 с.
9. Шляхтун П. Політологія: історія та теорія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
10. Хома Н. Соціальна держава третього тисячоліття : модернізована модель. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса*. 2014. № 3 (71). С. 205–215.
11. Конституція України : із змінами, внесеними згідно з Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII, від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, від 07 лютого 2019 року,

12. Гоменюк З. Концепція правової держави Б. Кістяківського: філософсько-правові виміри / Дисертація. Львів, 2017. 216с. URL: <http://surl.li/qcnfc>

Методичні поради

У *першому питанні* варто розкрити суть поняття «держава», підкресливши, що вона є основним інститутом політичної системи. У широкому розумінні держава – це територіально обмежена політична та соціально-економічна організація, яка має власний апарат управління, законодавчу та виконавчу владу, і визначається наявністю власної системи правил (конституції), що регулюють поведінку її громадян та взаємовідносини між ними. Держава єдина володіє монополією на застосування сили та має відповідальність перед своїми громадянами. Далі варто розкрити функції держави, серед яких виокремлюємо захист території, забезпечення правопорядку, соціальної справедливості, здійснення економічного регулювання та надання різних громадських послуг.

Важливою частиною питання є теорії походження держави. Треба охарактеризувати основні.

Друге питання передбачає дослідження форми держави, яка поєднує форму державного правління та форму суспільного устрою. Форма державного управління визначається офіційним джерелом влади та регламентує процес створення та функціонування державних органів, а також їх відносини з громадянами. Детально проаналізуйте та визначте основні характерні ознаки двох основних форм правління: республіки та монархії. Далі перейдіть до розгляду форми державного устрою, визначте особливості функціонування в унітарній державі, федерації та конфедерації.

Зміст *третього питання* складає теорія правової держави. Початок ідеї правової держави слід відстежити від філософів Платона та Аристотеля. При розкритті питання важливо враховувати, що формування правової держави виходить із становлення громадянського суспільства, яке визначає та формує основні принципи держави. Далі вивчайте сутність, ознаки й основні принципи правової держави, а також розглядайте питання формування громадянського суспільства, його еволюції та історичних форм. Насамкінець порозмірковуйте над особливостями побудови правової держави в Україні. Зауважте виклики та перспективи цього процесу.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Поясніть модель політичної системи за Д. Істоном.
2. Проаналізуйте типи політичних систем, які виокремлюють в політичній науці. Які критерії класифікації?
3. Що таке держава та які функції вона виконує?
4. Чому держава є центральним компонентом політичної системи?
5. Порівняйте парламентську та президентську форми правління. Яка на Вашу думку ефективніша? Чому?
6. Розкажіть процедуру формування виконавчої влади в Україні, згідно нашого законодавства.
7. Що таке соціальна держава? Чи відповідає цим характеристикам Україна? Відповідь поясніть.
8. Змодельуйте таку форму правління, яка на ваш погляд, буде відповідати суспільному запиту.
9. Проаналізуйте цитату Б. Кістяківського: «Правова держава є перш за все організацією народу. Народ є основним елементом будь-якої правової держави, однаковою мірою як республіки, так і конституційної монархії. Тому суттєвою невід'ємною ознакою правової держави є народне представництво. Тим не менше два інші елементи будь-якої держави – територія і влада також необхідно присутні у правовій державі. Саме вони сприяють тому, що держава є не безформною масою народу, а організованим народом» [12, с. 98].
10. Яка структура форми держави?
11. Що таке республіка та які її різновиди? Розкрийте зміст поняття «правова держава». Чи завжди правова держава є соціальною. Відповідь поясніть.

Семінарське заняття 6
ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ.
ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

(2 години)

План

1. Політичні партії та її місце політичній системі.
2. Класифікація політичних партій.
3. Поняття «партійні системи» та їх вплив на функціональність партій.
4. Особливості створення політичних партій та формування партійної системи в Україні.

Література

Основна література:

1. Дашкевич Я. Нинішня партійна система в Україні не є нормальною. *За вільну Україну*. 2008. 31 січня. С. 10.
2. Закон України «Про політичні партії в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
3. Комарницький Я., Зелена О. Політологія : тексти лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 129 с.
4. Піча В. М. Політологія : навч. посібн. для студентів вищих закладів освіти / В. М. Піча, Н. М. Хома. 5-те вид., стереот. Львів : Новий світ, 2004. 344 с.
5. Політичні партії в Україні : інформаційно-довідкове видання. *Центральна виборча комісія*. Київ : Либідь, 2001. 360 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

Додаткова література:

7. Кармазіна М. Політичні партії України у процесі виборів Президента України у 2019 р.: кількісно-якісний аналіз участі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019 / 1 (97). С. 4–31. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/karmazina_politychni.pdf
8. Міхельс Р. Соціологія політичної партії в умовах демократії. Практикум з політології / за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ : «Видавничий дім Комп'ютерпрес», 2003. 622 с.
9. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші

новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 492 с.

10. Політологія для вчителя: навч. посібник для студентів педагогічних ВНЗ / за заг. ред. К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. 406 с.

11. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина. Київ : Ельга-Н, Ніка-Центр, 2000. 584 с.

12. Семке Н. М. Політологія. Модульний курс : навч. посібник. Харків : Торсінг плюс, 2009. 384 с.

13. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем : навч. посіб. Львів : Тріада плюс, 2004. 528 с.

Інтернет-джерела:

14. Офіційний сайт Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин <https://sshdir.org.ua/>

15. Соціологічна група «Рейтинг» (Група «Рейтинг»). URL: <https://ratinggroup.ua/about.html>

16. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/zovnishnia-polityka>

17. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/category/opinion-polls>

Методичні поради

Розгляд *першого питання* доцільно розпочати із розкриття категорії «політична партія», вивчаючи історію її / їх виникнення та виділяючи етапи, на яких партія/ї формувалася як політичний інститут. Підкреслити, що це організація, яка об'єднує групу людей з подібними політичними переконаннями та цілями для участі в політичному процесі. Вони можуть конкурувати за виборчу підтримку для представництва в уряді чи парламенті та брати участь у формуванні та реалізації політичних рішень. Насамкінець важливо визначити характеристики, які відрізняють політичну партію від інших організацій, такі як ідеологічна спрямованість, тривалість існування, організаційна структура, амбіції щодо влади чи впливу тощо.

При вивченні *другого питання* необхідно окреслити мету та шляхи діяльності політичної партії. Далі важливо визначити загальні функції, які виконують політичні партії у суспільстві, охарактеризувати їх, а також провести порівняльний аналіз

найпоширеніших типів класифікацій політичних партій, розроблених, зокрема, М. Дюверже та Дж. Сарторі, і спробувати їх застосувати для аналізу політичних партій у сучасній Україні.

У **третьому питанні** треба розкрити сутність партійних систем, сфокусувавши увагу на класифікації партійних систем італійським політологом Дж. Сарторі, яка включає такі типи систем: однопартійна, гегемоністська, домінування, двопартійна, обмеженого плюралізму, поляризованого плюралізму та атомізована. Важливо визначити, яку роль в утворенні конкретної партійної системи відіграє тип політичного режиму. Наприклад, обмежений плюралізм може виникати в умовах демократичного режиму, тоді як гегемоністська система може бути характерною для авторитарних режимів.

У контексті аналізу політичних партій та партійних систем варто визначити й охарактеризувати сучасну партійну систему в Україні. Відповідь на **четверте питання** розкриває ключові етапи розвитку багатопартійності в Україні, аналізує інституційне становлення партій, їхню ідеологічну складову. Додатково доцільно розглянути типологізацію українських партій з точки зору політичного спрямування. Визначаючи функції та значення українських політичних партій в політичному житті, рекомендується враховувати вплив існуючої в Україні виборчої системи.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Розкрийте історичну ретроспективу категорії «політична партія». Яку роль вони виконують в політичній системі?

2. Порівнюючи вислови, визначте, хто з мислителів є прихильником створення партій, а інший навпаки: «Кожного разу, коли ми не бачимо боротьби, то немає й свободи» (Ш. Л. Монтеск'є) та «Причинами та передумовою заколотів є приналежність до партій» (Ф. Бекон)

3. У чому відмінність між громадською організацією та політичною партією? Охарактеризуйте функції політичних партій.

4. Проаналізуйте зв'язок партійних та виборчих систем. Змодельуйте приклад.

5. Аналізуючи природу політичної партії, відомий німецький соціолог, політолог зауважує певну дилему в її основі: *«Партія як зовнішнє утворення, механізм, машина, зовсім не тотожна з партійними масами, а тим більше з класом. Партія – це тільки засіб*

досягнення мети. Якщо партія стає самометою з власними корисливими інтересами та цілями, то вона цілеспрямовано віддаляється від класу, який представляє»[8 с. 421]. Чи погоджуєтесь ви з цією думкою. Поясніть її.

6. За якими критеріями класифікують політичні партії?

7. Що таке партійна система? Які існують типи партійних систем?

8. Порівняйте типологію партійних систем за М. Дюверже та Дж. Сарторі?

9. Охарактеризуйте риси партійної системи в Україні. Визначте особливості її створення.

Семінарське заняття 7
ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ТА
СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

(2 години)

План

1. Еліта та науково-теоретичне обґрунтування її ролі у політичному житті суспільства (Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс).
2. Внесок українських вчених у розвиток елітарної концепції.
3. Класифікація та функції політичної еліти.
4. Явище політичного лідерства: сутність та типологія
5. Особливості становлення української політичної еліти та лідерства.

Література

Основна література:

1. Кухта Б. Л. Теплоухова Н. Г. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія, 1996. 224 с.
2. Лекції з політології: навчально-методичний посібник / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 332 с.
3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Нью-Йорк : Булава, 1954.
4. Політологія для вчителя : навч. посібник для студентів педагогічних ВНЗ / за заг. ред. К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. 406 с.
5. Мацієвський Ю. Еліти в Україні до і після «помаранчевої революції». *Політичний менеджмент*. 2010. № 2 (41). С. 3–45.
6. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А. Колодій, В. Харченко, Л. Климанська, Я. Космина. Київ : Ельга-Н, Ніка-Центр, 2003. 664 с.

Допоміжна література:

7. Донцов Д. Дух нашої давнини. Вид. друге. Серія «Життя і чин». Мюнхен – Монреаль, 1951. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3517/file.pdf>
8. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Практикум з політології / за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ : «Видавничий дім Комп'ютерпрес », 2003. 622 с.
9. Моска Г. Правлячий клас. Практикум з політології / за ред.

Ф. М. Кирилюка. Київ : «Видавничий дім Комп'ютерпрес », 2003. 622 с.

10. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. 492 с.

11. Паніна С. Як допомогти жінкам та дівчатам стати лідерками / Українська правда. 2021, 7 листопада URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/11/7/246394/>

12. Танчер В. В. Еліти України: чи можливий консенсус? *Еліти і цивілізаційні процеси формування націй*. Т. 2. Київ : Либідь, 2006. 584 с.

13. Юхимчук А. М. Політичне лідерство очима вчених. *Трибуна*. 2007. № 7–8. С. 39–40.

Методичні поради

Вивчення *першого питання* треба розпочати із пояснення терміну «еліта», який в широкому значенні визначає групу осіб, які володіють високим ступенем впливу і мають значний вплив на події та рішення у суспільстві. Ця група може включати політиків, бізнесменів, науковців, культурних діячів та ін. Загалом еліта є динамічною концепцією, що змінюється з часом та залежно від соціокультурного та політичного контексту. В цьому контексті варто проаналізувати класичні теорії обґрунтування природи соціальної нерівності та важливості еліти для суспільства (теорії еліт Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельса).

У *другому питанні* треба розглянути внесок українських мислителів у розвиток теорії еліт. В українській політичній думці виникнення та обґрунтування елітарних теорій пов'язані з іменами Дмитра Донцова і В'ячеслава Липинського. Обидва мислителі визнають необхідність політичної еліти для українського суспільства, але представляють різні підходи до характеристики цієї еліти. Студент/ка має розкрити концепцію національної еліти Д. Донцова та концепцію національної аристократії В. Липинського. Пояснити їхню відмінність та показати актуальність у сучасних умовах.

Дослідження *третього питання* передбачає визначення критеріїв для типологізації політичної еліти, серед яких розглядаються такі аспекти: рівень компетенції (національна, регіональна та місцева еліта), положення у системі влади (правляча, опозиційна), обсяг владних повноважень (вища, середня, адміністративна) та система формування (закрита і відкрита). Доцільно також описати дві основні системи рекрутування еліт: антрепренерська (підприємницька), яка властива демократичним суспільствам та гільдій, що характерна для авторитарно-тоталітарних

держав. Хоча в економіці та державно-адміністративній сфері елементи системи гільдій можуть застосовуватися і в демократичних країнах.

Четверте питання пов'язане із розкриттям сутності лідера та осмислення феномену лідерства як процес впливу та мобілізації інших осіб або груп для досягненні спільної мети чи завдання. Лідерство не обов'язково пов'язане з посадою чи статусом; це може проявлятися в різних контекстах, включаючи професійну, громадську чи особисту сферу. Відповідно лідер має володіти цілим набором характеристик та навичок, таких як комунікативність, мотивація, прийняття рішень і управління конфліктами.

Далі слід вивчити типологію лідерства за Максом Вебером, визначити їх ознаки та функції. Варто також торкнутись різних стилів лідерства, зокрема автократичний (одноосібне керівництво), демократичний (залучення групи до прийняття рішень) або трансформаційний (зосереджений на змінах і розвитку).

Розглядаючи **п'яте питання**, важливо зосередитися на історичних умовах та обставинах, в яких формувалась існуюча політична еліта в Україні. А також виокремити труднощі, що виникали у процесі підготовки громадсько-політичних лідерів на сучасному етапі будівництва Української держави, а також показати помилки та невдачі у їхній діяльності.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Хто така еліта, які способи її формування ви знаєте?
2. Проаналізуйте основні теорії елітизму.
3. Прокоментуйте пояснення Г. Моска щодо одного зі способів рекрутування еліт: *«Правлячий клас може бути цілковито або частково переможений іноземним вторгненням, або ж позбавлений влади з приходом нових соціальних груп, потужних політичних сил. Тоді звісно, настає період оновлення чи, якщо комусь більше до вподоби – шляхом революції, в процесі якої виявляється свобода дій індивідів, частина яких, найбільш пасіонарних, енергійних, безстрашних чи просто найпрактичніших, прокладає собі шлях із нижніх соціальних сходин угору...»* [9, с. 533]. Наскільки якісною, на вашу думку, буде така політична еліта.

4. Чи погоджуєтесь ви з таким твердженням представника українського консервативного руху В'ячеслава Липинського, яке визначає роль еліти в суспільстві: *«без своєї власної національної*

аристократії – без такої меншості, яка б була настільки активна, сильна та авторитетна, щоб зорганізувати пасивну більшість нації в середині і тим захистити її од всяких ворожих наскоків зовні – немає і не може бути нації» [8, с. 537]. Відповідь аргументуйте.

5. У чому полягає сутність політичного лідера?

6. Змоделюйте ваш ідеал політичного лідера. Для прикладу можна використати історичну постать, чи сучасного лідера.

7. Чи стоять гендерні стереотипи на перешкоді формування жіночого лідерства в Україні та світі? Відповідь аргументуйте.

8. У чому суть принципу «територіального патріотизму» В. Липинського? Наскільки цей принцип є актуальним для формування сучасної української еліти. Чи може він стати важливим чинником національної єдності.

9. Якими якостями має володіти лідер?

10. Розкрийте роль політичного лідера в умовах війни.

Семінарське заняття 8

УКРАЇНА ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

План

1. Структура світової політики (міжнародні відносини, міжнародні організації).
2. Сучасна система міжнародних відносин.
3. Національні інтереси та національна безпека як основа зовнішньої політики держави.
4. Особливості становлення України як суб'єкта міжнародних відносин.

Література

Основна література:

1. Бжезінський З. Велика Шахівниця. Львів – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. 236 с.
2. Зовнішня політика України: опорний конспект лекцій (для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня бакалавра спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини) / укл.: Палінчак М. М., Бокоч В. М., Дір І. Ю., Савка В. Я., Стебляк Д. М., Лешанич М. М. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2022. 80 с.
3. Північноатлантичний договір: переклад укр. *Організація північноатлантичного договору*. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm
4. Публічна дипломатія : навч. посібник / за загал. ред. Ірини Матяш ; Національний університет «Острозька академія» ; Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ : Горобець, 2021. 224 с.
5. Статут Організації Об'єднаних Націй. *Департаментом громадської інформації ООН*, Київ. Україна, 2008. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
6. Указ Президента України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
7. Україна у світовій політиці : конспект лекцій / укладачі: С. М. Король, М. С. Назаров, В. О. Дементов. Суми : Сумський державний університет, 2018. 140 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/ukrayina_v_svitoviy_politici_0.pdf

Додаткова література:

8. Брайлян Є. Топ-10 перемог зовнішньої політики України / АрміяInform, серпень 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10->

[peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/](#)

9. Зелена О. Я., Мірчук І. Л. Вплив війни на громадянську позицію та геополітичні настрої студентської молоді в Україні. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2022. Вип. 43. С. 264–274. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/43_2022/32.pdf

10. Чайковський Ю. В., Харитонов Р. Ф. Міжнародні відносини та світова політика : навч.-метод. посібник. Одеса, 2022. 43 с.

11. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. Дрогобич : ВФ «Відродження», 2004. 488 с.

12. Політологія для вчителя : навч. посібник для студентів педагогічних ВНЗ / за заг. ред. К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. 406 с.

13. Угода про асоціацію. Текст. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>

14. Указ президента України «Про історично населені українцями території Російської Федерації» (№17/2024 від 22 січня 2024 року). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/172024-49513>

15. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. 2-ге вид., виправ. і доп. Київ : Знання, 2012. 759 с.

16. Указ Президента України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

Електронні ресурси:

17. Офіційний сайт Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин <https://sshdir.org.ua/>

18. Соціологічна група «Рейтинг» (Група «Рейтинг»). URL: <https://ratinggroup.ua/about.html>

19. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/zovnishnia-polityka>

20. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/category/opinion-polls>

Методичні поради

У *першому питанні* доцільно розкрити структуру світової політики, осмисливши її складність, мінливість та відповідність історичному періоду. Охарактеризувати основні елементи світової політики серед яких: держави, міжнародні організації, міжнародні відносини, глобальні проблеми, економічні блоки, міжнародне право та ін. Підкреслити, що держави є основними учасниками світової політики. Вони визначають свою зовнішню політику, взаємодіють між собою та виступають на міжнародній арені. Міжнародні

організації, такі як ООН, НАТО, Європейський союз і інші, відіграють важливу роль у координації дій між державами та вирішенні міжнародних проблем. Через різноманітні міжнародні відносини, зокрема дипломатію, торгівлю, військову співпрацю та інші форми міжнародного спілкування всі суб'єкти взаємодіють.

Окремо необхідно звернути увагу на вплив глобальних проблем, зокрема: зміна клімату, міжнародний тероризм, пандемії, війни та інші глобальні виклики, впливають на світову політику і вимагають спільних зусиль для їх вирішення. У контексті російсько-української війни порозмірковувати про сучасні зміни у світовій політиці.

Вивчення *другого питання* варто розпочати із розкриття поняття «міжнародні відносини», означити їхні принципи, суб'єктів та тенденції. У ході відповіді доцільно торкнутись історичного контексту формування систем міжнародних відносин та визначити особливості сучасної (наростання глобальних проблем, міжнародний тероризм, регіональні військові конфлікти ін.). Проаналізувати історичні системи: Вестфальську, Віденську, Версальсько-Вашингтонську та Ялтинсько-Потсдамську системи міжнародних відносин, зауваживши, що всі вони виникали після великих воєн. Зосередити увагу на геополітичних трансформаціях кінця ХХ – початку ХХ ст. Руйнування росією сучасної системи міжнародних відносин через анексію Криму та повномасштабне вторгнення в Україну.

У *другому питанні* доцільно було б визначити фактори, які формують зовнішню політику, виокремити її функції та засоби, а також торкнутись процесу утвердження України як суверенної держави і суб'єкта міжнародного права, охарактеризувати основні документи, які визначають базові принципи та головні засади зовнішньої політики (загальнолюдські цінності, права людини, верховенство закону, економічна свобода і відповідальність держав, засудження подвійних стандартів тощо).

Третє питання передбачає розгляд процесу визнання України як суверенної держави та суб'єкта міжнародного права, а також аналіз основних документів, що встановлюють основні принципи та ключові засади зовнішньої політики. Далі варто проаналізувати питання національних інтересів Української держави відповідно до її Конституції. У цьому контексті важливо розглянути сутність її національної безпеки як суверенної держави, зосереджуючись на аспектах, пов'язаних з одностороннім ядерним роззброєнням, станом

Збройних Сил України як гаранта національної безпеки та актуальними та потенційними загрозами, міжнародними зобов'язаннями та гарантіями, такими як збереження суверенітету та ненапад.

Логіка розгляду *четвертого питання* вимагає ретельного вивчення ключових аспектів зовнішньополітичної діяльності України. Варто підкреслити, що «зовнішньополітична діяльність держави спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України» [16]. Крім того, необхідно проаналізувати нормативно-правову базу щодо визначення та упорядкування засад зовнішньої політики України, логіку геополітичного партнерства з країнами, які мають пріоритетний стратегічний характер (США, Велика Британія, Канада, Німеччина і Франція), низки інших європейських, азійських країн та ін. Особливу увагу варто звернути на шляху досягнення стратегічної мети України, яка полягає в її бажанні вступити до європейської спільноти, реалізація інтеграційних процесів з європейськими та атлантичними структурами, такими як Європейський Союз та Північноатлантичний альянс (НАТО). Переосмислити виклики та перспективи зовнішньої політики України в умовах повномасштабного вторгнення.

Контрольні запитання та питання для дискусії

1. Визначте роль міжнародних відносин у світовій політиці.
2. Хто такі суб'єкти міжнародних відносин? Які фактори визначають їхню суб'єктивність?
3. Порівняйте біполярну та багатополлярну міжнародні системи. Яка, на вашу думку, більш ефективно розв'язує питання світової безпеки.
4. Розкрийте зміст понять «велика шахівниця» та «чорна діра» за З. Бжезинським.
5. Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. продемонструвало остаточне руйнування сучасної системи світової безпеки. Чи погоджуєтесь ви з цим твердженням? Які шляхи розв'язання проблеми нового світового порядку ви бачите?
6. Проаналізуйте Статтю 5 Північноатлантичного договору: «Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого

нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні...» [3]. Чи передбачає ця стаття миттєве застосування військових сил НАТО, при нападі на одну із країн цього договору?

7. Як ви оцінюєте роль Організації Об'єднаних Націй у подоланні воєнного конфлікту в Україні?

8. У контексті російсько-української війни оцініть перспективи євроатлантичного курсу України в найближчому майбутньому.

9. Оцініть значення набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу.

10. Визначте найвпливовіші міжнародні організації. Відповідь аргументуйте.

11. Визначте основні засади зовнішньої політики України.

ВЗІРЕЦЬ ПИСЬМОВОГО ЗАВДАННЯ

з навчальної дисципліни «Політологія»

Структура роботи:

1. Тестове завдання № 1 (5 балів)

Напишіть поняття, що відповідає кожному з перерахованих визначень (відповідь оцінюється за п'ятибальною системою, виходячи з кількості правильних відповідей, а саме: 1 бал за одну правильну відповідь):

1.1. _____ – сукупність зумовлених

обставинами політичних дій, що здійснюються суб'єктами, що спрямовані на формування, зміну та функціонування політичної системи.

1.2. _____ – залучення індивідів і соціальних спільнот до політичного життя за допомогою певних форм політичного впливу на політичні структури з метою реалізації своїх інтересів (наприклад, мітинги, демонстрації, участь у виборах, референдумах).

1.3. _____ – здатність соціальних суб'єктів (особи, соціальних спільнот, організацій тощо) творити політику.

1.4. _____ – міждержавний союз, у якому його члени абсолютно автономні, мають незалежну систему державних органів, незалежне законодавство та об'єднані з метою досягнення певних спільних цілей, координації своїх дій.

1.5. _____ – цілеспрямована діяльність із регулювання відносин між етносами, націями, що виявляється у свідомому впливі державних і громадських організацій на розвиток міжнаціональних і міжетнічних відносин з метою їх гармонізації.

2. Тестове завдання № 2

Знайдіть правильну відповідь (вибрати правильну відповідь, яка оцінюється 2 балами, і записати її після слів «правильна відповідь»):

1.6. Функціями безпосередніх суб'єктів політики є:

- формулювання цінностей певних соціальних груп;
- здійснення тиску на владні структури;
- прийняття політичних рішень;
- надання підтримки політичним партіям.

Правильна відповідь: _____

1.7. М. Драгоманов:

- розробив програму політичного реформування Російської держави;
- є автором праці «Поза межами можливого»;
- сформулював засади ідеології українського самостійництва;
- відстоював позицію розмежування різних гілок влади.

Правильна відповідь: _____

1.8. Яку із названих функцій не можна безпосередньо вважати функцією політології?

- описову;
- економічну;
- експланаторну;
- інструментальну.

Правильна відповідь: _____

1.9. Політичний процес – це:

- членство в політичному об'єднанні;
- структурна характеристика політичної системи;
- функціональна характеристика політичного життя;
- політична соціалізація.

Правильна відповідь: _____

1.10. На яку соціальну силу покладав надії М. Грушевський у плані творення Української держави:

- робітничий клас;
- інтелігенцію;
- героїв історії;
- селянство?

Правильна відповідь: _____

3. Тестове завдання № 3

Установіть відповідність у вигляді комбінацій цифр і букв за зразком: 1-б; 2-а (одне завдання оцінюється 2 балами, виходячи з кількості правильних комбінацій, а саме: 0,5 бала за одну правильну комбінацію):

3.1. Представники політичної думки:

1. Дж. Локк;
2. Г. Моска, В. Паретто;
3. Г. Гегель;
4. Р. Міхельс.

Теорії:

- а) «залізний закон олігархії»;
- б) теорія суспільного договору;
- в) теорія еліт;
- г) концепція громадянського суспільства.

Відповідь: 1_; 2_; 3_; 4.

3.2. Типи політичних людей за рівнем залучення до політики :

- 1. Перший;
- 2. Другий;
- 3. Третій;
- 4. Четвертий.

Характер їх політичної діяльності:

- а) громадянин, що бере участь у політиці як член громадської організації;
- б) політичний лідер;
- в) член політичної організації;
- г) пасивний громадянин, що частіше виступає в ролі об'єкта політики.

Відповідь: 1_; 2_; 3_; 4.

3.3. Суб'єкти політики:

- 1. Базові;
- 2. Вторинні;
- 3. Безпосередні.

Функції:

- а) формулювання цінностей і вироблення програм;
- б) самоусвідомлення через визначення власних інтересів, формування громадсько-політичних структур;
- в) прийняття політичних рішень, консолідація суспільства.

Відповідь: 1_____; 2_____; 3_____.

3.4. Форма держави:

- 1. Унітарна;
- 2. Федерація;
- 3. Конфедерація.

Визначення:

а) союзна держава, яка складається з двох або кількох юридично самостійних державних утворень (республік, штатів, земель), кожне з яких делегує спільним вищим органам влади частину своїх повноважень;

б) це єдина, неподільна держава, яка не має у своєму складі самостійних національно-державних одиниць і управляється

централізовано;

в) міждержавний союз, у якому його члени абсолютно автономні, мають незалежну систему державних органів, незалежне законодавство, та об'єднані з метою досягнення певних спільних цілей, координації своїх дій.

Відповідь: 1____; 2____; 3_____

3.5. Праці:

1. Книга буття українського народу;
2. Політика як покликання і професія;
3. Князь (Володар);
4. Поза межами можливого.

Автори:

- а) М. Костомаров;
- б) Н. Макіавеллі;
- в) І. Франко;
- г) М. Вебер.

Відповідь: 1_____; 2_____; 3_____; 4_

4. Тестове завдання № 4

Допишіть потрібні слова (1 бал за правильну відповідь)

4.1. Хто вперше обґрунтував концепцію правової держави?

4.2. До невід'ємних політичних прав людини належать:

- 1) право обирати й бути обраним в органи державної влади;
- 2) свобода слова, зборів, мітингів, вуличних демонстрацій;_
- 3) вторинними суб'єктами політики є: _____

4.3. У структурі політичної діяльності виділяють політичну діяльність як політичне функціонування і політичну діяльність як

4.4. Прихильники етнічного підходу до визначення поняття «нація» трактують її як спільноту людей _____

5. Теоретичне завдання

Охарактеризуйте політичне життя суспільства, його суть, структуру й основні тенденції.

ІМЕННИЙ ТА ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Авторитаризм 19
Акт про державну незалежність України 12
Бекон Френсіс 27
Вебер Макс 7, 31
Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин 35
Вестфальська система міжнародних відносин 35
Вибори 14, 15, 17
Виборча компанія 15, 16
Виборче право 14
Виборчий процес 14, 16, 19
Виборчі системи 14, 16, 17
Винниченко Володимир 10, 12
Віденську система міжнародних відносин 35
Гіденс Ентоні 20
Гегель Георг Вільгельм Фрідріх 8, 9
Громадянське суспільство 9, 22, 23
Грушевський Михайло 10, 12, 13, 39
Декларація про народний суверенітет України 12
Демократія 18, 19, 20, 21
Держава 23
Державний устрій 22
Джон Локк 8, 9, 39
Диктатура пролетаріату
Дипломатія
Донцов Дмитро 10, 12, 29, 30
Драгоманов Михайло 10, 11, 12, 13, 39
Дюверже Моріс 27, 28
Еліта 29, 30, 31
Елітарна концепція демократії – 20
Енгельс Фрідріх 8
Епоха Відродження 6, 7
Жан-Жак Руссо 8
Змішана виборча система 16
Зовнішня політика 33, 36
Кант Іммануїл 8

Кирило-Мефодіївське товариство 10, 11
Класична ліберальна теорія 8
Конституція України 12
Конфедерація 23, 40
Концепція народного суверенітету 7
Легітимність влади 15
Липинський В'ячеслав 10, 30, 32
Лідерство 31
Мажоритарна виборча система 16
Макіавеллі Ніколо 5, 6, 7, 8
Маркс Карл 8
Міжнародні відносини 34, 35
Міжнародні організації 34, 35
Міхельс Роберт 30
Міхновський Микола 10, 12
Монархія 23
Монтеск'є Шарль-Луї 8, 9, 27
Моска Гаетано 30, 31
Народницько-демократичний напрям 12
Націоналізм 13
Національна безпека 35
Національні інтереси 35
Новий час 6, 8
Організація об'єднаних націй (ООН) 35, 36
Парето Вільфредо 30
Партійні системи 27
Партисипаторна концепція демократії 20
Північно-атлантичний альянс (НАТО) 35, 36
Плебісцитарна демократія 19
Плюралістична концепція демократії 20
Політична діяльність 14
Політична еліта 30
Політична партія 25, 26, 27
Політичне лідерство 31
Політичний режим 18, 19
Правова держава 22, 24

Представницька демократія 19
Принципи виборчого права 14,
16
Природне право 7
Пропорційна виборча система
16
Пряма демократія 19
Республіка 23
Сарторі Джовані 27, 28
Світова політика 34, 35
Соціальна концепція демократії
20
Суб'єкт міжнародних відносин
34, 35
Суспільний договір 7
Томас Гоббс 8, 9
Тоталітаризм 19
Традиційно-ліберальна
концепція демократії 20
Українська політична думка 11
Унітарна держава 23
Федерація 23
Форма держави 22
Франко Іван 11, 12, 13
Шевченко Тарас 10, 11
Ялтинсько-Потсдамська
система міжнародних відносин 35

Електронне навчально-методичне видання

Оксана Зелена

ПОЛІТОЛОГІЯ

Методичні матеріали до семінарських занять

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор
Ірина Невмержицька
Технічний редактор
Ірина Артимко

Здано до набору 26.03.2024 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 2,75. Зам. 19.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 203